

Сніжко Софія Вадимівна,

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чорноус Оксана В'ячеславівна,

доцент кафедри мовної підготовки
Донецького державного університету
внутрішніх справ, кандидат
філологічних наук, доцент

ПРАВОВІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Українська мова має істотне значення для формування та збереження національної ідентичності, єдності суспільства та державного суверенітету. Вона не лише виступає засобом спілкування між громадянами, а й є фундаментом культурної самобутності, символом державності та одним із найважливіших чинників національної безпеки. В умовах повномасштабної агресії російської федерації проти України питання захисту, поширення й функціонування української мови набуло стратегічного значення, а мовна політика вийшла за межі гуманітарної сфери й перетворилася на дієвий інструмент протидії інформаційній, культурній та ідеологічній експансії ворога.

З моменту проголошення незалежності у 1991 році Україна поступово утверджувала українську мову як єдину державну. Конституція України, прийнята 1996 року, у статті 10 закріпила, що державною мовою в Україні є українська [2]. Це положення не лише фіксує юридичний статус мови, а й визначає її особливе

значення в державотворчому процесі. Конституційний Суд України у своєму рішенні 1999 року наголосив, що держава має забезпечити всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Таке трактування підкреслює, що мовне питання – це не суто питання смаку чи індивідуального вибору, а частина політичної та безпекової стратегії держави, спрямованої на збереження суверенітету та територіальної цілісності [4].

У 2019 році Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [3]. Цей закон став системною відповіддю на тривалі спроби політичного тиску, спрямовані на зниження ролі української мови в суспільстві. Він регулює використання мови у сфері освіти, культури, державного управління, медіа, обслуговування, науки та публічного життя. Закон передбачає створення інституції Уповноваженого із захисту державної мови, який контролює дотримання мовного законодавства та реагує на порушення, а також установлює відповідальність за приниження державної мови або відмову в наданні послуг українською. Отже, мовна політика України отримала чітке правове підґрунтя, що відповідає європейським стандартам [4].

Після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році мова виступає своєрідним фронтом боротьби. Російська агресія супроводжується спробами нав'язати російську мову як «мову міжнаціонального спілкування». Це демонструє, що мовна експансія є частиною гібридної війни, метою якої є знищення української ідентичності та підміна історичної правди. У цьому контексті вживання української мови в усіх сферах життя є актом спротиву, символом єдності та доказом державної стійкості. Для багатьох цілком передбачувано мова набула ознак маркера належності до українського суспільства, виявом громадянської позиції та засобом консолідації нації.

Суттєво українська мова розширила свої позиції в інформаційному просторі. Перехід медіа, інтернет-видань, телебачення та кінематографу на українську мову не лише зменшив залежність від російського контенту, а й посилив інформаційну безпеку. У зв'язку з цим важливо пам'ятати, що україномовний медіапростір дає змогу створювати власний наратив, спрямований на формування позитивного іміджу держави, підтримання морального духу суспільства та протидію дезінформації. В умовах війни, коли інформація є зброєю, захист державної мови є пріоритетною складовою інформаційної оборони.

Не менш важливим аспектом є функціонування української мови в Збройних Силах України. Військова термінологія, комунікація між підрозділами, офіційні документи та звернення здійснюють державною мовою. Це сприяє єдності армії, створює спільний комунікативний простір та усуває мовні бар'єри між військовослужбовцями різних регіонів. У цьому контексті доцільно наголосити, що мова, яка об'єднує воїнів, слугує інструментом довіри та спільного розуміння мети – захисту держави.

Важливе значення в забезпеченні мовної політики має освіта. Відповідно до Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» мовою освітнього процесу є українська [3]. У такий спосіб створюються передумови для формування покоління громадян, для яких державна мова є природним середовищем спілкування. Освіта українською формує мовну культуру, патріотизм та національну свідомість. Водночас держава гарантує представникам національних меншин право на навчання їхніми мовами, забезпечуючи баланс між захистом державної мови та дотриманням прав людини.

Україна виконує міжнародні зобов'язання у сфері захисту мовних прав, зокрема положення Європейської хартії

регіональних або міноритарних мов [1], ратифікованої у 2003 році. Проте міжнародне право визнає, що держава має право вживати заходів для захисту своєї державної мови як одного з атрибутів суверенітету. Особливо це актуально в умовах війни, коли збереження мовної самобутності є питанням національної безпеки.

Мовна політика держави в період війни є невід'ємною частиною загальної стратегії національної безпеки. Підтримка української мови сприяє формуванню єдиного інформаційного простору, посиленню громадянської єдності, розвитку культури та освіти, що своєю чергою зміцнює здатність суспільства протистояти агресії. Українська мова виступає символом стійкості, свободи й гідності, адже саме через неї народ виражає свою волю до незалежності.

Отже, українська мова є не просто культурною спадщиною чи засобом комунікації, а основою державності, духовним щитом та зброєю в боротьбі за свободу. У сучасних реаліях війни її правовий захист і поширення є стратегічним завданням держави, оскільки саме через мову формується єдність нації, зміцнюється інформаційна та культурна безпека, забезпечується цілісність суспільства. Збереження, розвиток і шанування української мови – це прояв патріотизму, а також одна з найефективніших форм опору агресору, що прагне знищити українську державу як незалежний суб'єкт світової спільноти.

Список використаних джерел

1. Європейська хартія регіональних або міноритарних мов : Хартія Ради Європи від 15 травня 2003 року № 802-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text (дата звернення: 08.11.2025).

2. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.11.2025).

3. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 08.11.2025).

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»: Рішення Конституційного Суду України від 14 липня 2021 року № 1-р/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text> (дата звернення: 08.11.2025).

Спіріденков Олександр Сергійович,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Степанова Ганна Миколаївна,
професор кафедри кримінальної юстиції
навчально-наукового інституту права та
психології Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ПРОФЕСІЙНЕ МОВЛЕННЯ ЮРИСТА: КУЛЬТУРА МОВИ ТА МОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

У сучасних умовах розвитку української правової системи питання культури професійного мовлення юриста набуває